

מאמר לראש השנה

מדוע פותחים את ספרי המתים בראש השנה הרי כבר דנו אותם בשנים קודמות? • לשם מה צריך כפרה עד יוצאי מצרים? • האם אנחנו מודעים להשלכות שבמעשינו לטוב ארוך? • הישנם יצורים אהובים ממלאכים? • מדוע רק הקב"ה יכול לדון בני אדם? • מי הוא המאשר ביותר ביום הדין?

ושמחו ללא מרכאות). המלים הטובות ממריצים את הילד לשים לב לשעורים וכתוצאה מכך מביא ציונים טובים שמשמחים את הוריו, מדרבנים את כולם להיות טובים יותר, וכל המשפחה מתעלה. גדל לוי, נשא אשה והוליד בנים. עדן בתוככי נפשו מקום חם ואהב של אב לבנו מאותו יום. ויום אחד ילדו הקטן – יהודה – בנו של לוי נכדו של ראובן, עושה פעולה מסיימת, לא טובה. לוי נזכר שגם הוא היה ילד ונגע בחפצים כבדים שלא ברשות הוריו, גם אם יגער בו, עדן מתלנה לגערה במתנות ואהבה מאותו מקום חם החבוי בלבו מימי יציאת מצרים. וכך הגלגל ממשיך הלאה והלאה – דורות של הצלחה שהחלו מתגובה טובה אחת.

חולפים אלפי שנים, דור הולך ודור בא וחזור חלילה. בשנת ה' אלפים תש... – למעלה משלושת אלפים ושלש מאות שנה לאחר מכן, עושה אדם מעשה טוב או לא טוב. מגיע ראש השנה וכשהקב"ה יושב לדון, בוחן את הענין מכל צדדי, מהגורם שגרם ונגרם לגורם עד ליציאת מצרים! יוצא, שלאבותיו וסביבתו בכל הדורות יש חלק, במעשה הנדון, וגם אם הוא חלק מזערי ממש, אינו נזנח והקב"ה מביאו לכלל החשבון וגם שוכני ארץ מלפני אלפי שנים נדונים לזכות או לכפרה.

וכן הוא בענין עגלה ערופה.

הזכרנו את דברי חז"ל, "וכי עלתה על לב שוקני בית דין שופכי דמים הם? אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי". ויש להבין, הרי ההלכה לא מחייבת ללוות את האדם לתוך השדה והיער (עין רמב"ם בפרק י' מהלכות אבל אות ג). ומה היה מועיל לאותו הרוג, שנרצח על ידי איש שפל בעמק היער (שם בדרך כלל עומד הרוצח) בכך שילווהו כמה צעדים בתוך היער?

ולפי האמור הדברים מובנים, אדם שמאכילים אותו כראוי ולאחר מכן מלווים אותו כפרת דרך בתוך היער, רוחו מתרוממת, הוא חש שאינו לבד, שיש לו אהבים. הדבר מספק לו תמיכה נפשית ומעלה, כשבא לפני רוצח שפל עם סכין מחדד, יכול להאבק בו ולהמלט ממנו. אף אדם שיוצא רעב מהיער ואף אחד לא טורח ללוות אותו כמה צעדים, חש משפל ועלוב. במצב כזה, גם אם כחותיהם שקולים, בשל רוחו הכנועה, יכול לו הרצח.

הרי לנו כמה נדרש מאתנו להזהר בכבוד הזולת. יתכן שמילה פוגעת, יחס משפיל וכדומה, מותרת צלקת, חותם בלב הנפגע, אולי קטן, ולפעמים מדבר בעמק הנפש פניהם – עמוק עמוק, אבל ביום מן הימים עלול הוא להתפרץ, להלהיב כעס אחר ולתורם את חלקו, גם אם מדבר במזערי, בכל זאת מדבר בחליה מסכנת המצטרפת לשרשרת של גורמים המביאים לאסון גדול.

ושוב, **מזה טובה מרבה**, הארת פנים ומילה טובה מרוממת את נפשו של הזולת וממריצה אותו לפעל ולהתקדם בחיים. וידועים עבדות רבות על אורחים

פעלות שנעשו לפני אלפי שנים, לחתור לסליחה מאז יהודי יציאת מצרים, כי יתכן שלפעלות שנעשו אז בין אדם לחברו גל נמשך לתגובות שרשרת שמשפיעות עד כעת, ומה שהתבצע עמה שרשו נטוע אי שם ביציאת מצרים.

ומזה טובה מרבה. יש מצב שגם למעשים טובים הנעשים כעת, יש להם יסוד ביהודי פלוני שיצא ממצרים, שמעשה טוב הוליד מעשה טוב, וביום המשפט נזכרים אותם המשפיעים הקמאים לטובה ונוקפים להם נקדות זכות גם על מעשים הנעשים בימינו. **ונסביר זאת בספור דמיוני מהימים ההם.**

באזור רעמסס בואכה סכתה, פוגש ראובן את שמעון, טופח בידדות על גבו ואומר לו, "נו, שמעון, איך התחוושה לצאת ממצרים?" אף שמעון מזעיק לו פנים, "בשביל מה הטפחה על הגב? אין לי חדשות יותר טריות? נודניק, אין לי סבלנות אליה, עזב אותי בשקט". ראובן נפגע. סב לאחוריו ומוצא את בנו הקטן לוי גורר גיגית ומנסה להרימה על החמור. עודנו נתון תחת רשם הפגיעה משמעון, גורר ראובן בבנו, "בשביל מה אתה סוחב דברים כבדים?" דבריו שנאמרו בעצבנות יתר מבחילים את הילד, והגיגית הכבדה נופלת על רגלו. הוא צועק מכאב ומכעס. אשתו של ראובן מתערבת ומתחיל להיות 'שישו ושמחו'... העלבון מפעפע בלבו של הקטן, עקב כך הוא 'חולם' בבית הספר. רמתו הלאומית יורדת. וכיון שגדל לוי, נשא אשה והוליד בנים, עדן בתוככי נפשו קימים שאריות, משקעים מאותו יום. הדבר משפיע גם לצאצאיו אחריו ויום אחד ילדו הקטן – יהודה – בנו של לוי נכדו של ראובן, עושה פעולה מסיימת, לא טובה. אביו כועס על המעשה, ובתוך הכעס (הלאורח מצדק) מתערב גם טיפ טפה מאותו רשם של כעס שנותר בתוככי נפשו, מאותה מעשה שארצה ביציאת מצרים והילד מקבל תוכחה המערב בה כעס אישי (פזות שלא רק שאינה פועלת לחקן אלא גורמת ההפך והדברים ידועים). וכך הגלגל ממשיך הלאה והלאה – דורות של פגועים שהחלו במעשה קטן אחד.

ואותו תאור דמיוני מימי יציאת מצרים, יכול להצטיר אחרת: באזור רעמסס בואכה סכתה, פוגש ראובן את שמעון, טופח בידדות על גבו ואומר לו, "נו, שמעון, איך התחוושה לצאת ממצרים?" שמעון מתחף אליו בטוב לב, "נפלא! אתה זוכר, ראובן, כמה סבלנו במצרים והנה אנחנו יוצאים ברכוש גדול". לבו של ראובן מתרומם. סב לאחוריו ומוצא את בנו הקטן לוי גורר גיגית ומנסה להרימה על החמור. עודנו נתון תחת רשם מאור פניו של שמעון, מוציא את הגיגית בעדינות מידיו הקטנות של לוי ואומר לו בחיף טובה לב, "איזה בן צדיק יש לי, גם הוא רוצה לקחת חלק בבזות מצרים, כפי שמסר לנו משה רבינו מפיו של הקדוש ברוך הוא". אשתו של ראובן עוקבת בענין אחר השיחה ומחליטה גם היא להתנהג באופן דומה (בקצור, שישו

"אמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה?" (ראש השנה לב ע"ב, ערכין י ע"ב)

ויש להבין מה ענין הדין לנפטרים שכבר עזבו את העולם, הרי כבר נדונו בחייהם מידי ראש השנה וגם לאחר מותם, כשעלו לבית דין של מעלה, נדונו שוב (במהות דנים אלו, עין לרמב"ן יצ"א ב"שער הגמול") ועמדו על כך המפרשים והסבירו בכמה אופנים.

ולפני שנבוא לבאור הענין, נזכיר שענין הכפרה על דורות עברו מצינו ב"עגלה ערופה" הנאמר בסוף פרשת שופטים, שכאשר נמצא הרוג בשדה שלא נודע מי הרגו, יוצאים זקני בית דין, הכהנים ושופטים מהעיר הקרובה ביותר למקום מציאת ההרג, עורפים בנחל עגלת בקר ואומרים "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". והכהנים אומרים "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל. ונכפר להם הדם וגו'". ושואלים חז"ל (הובא ברש"י דברים כא, ז) "וכי עלתה על לב שוקני בית דין שופכי דמים הם? (שוארים) "דינו לא שפכו את הדם" (וכי) אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי". ועל כפרה זו אמר רב פפא (עין מסכת הוריות ו ע"א ובריתות כו ע"א) "ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים". וכן, ולמדו מכך (ספרי שופטים פסקה סז) שגם המתים צריכים כפרה. וגם כאן יש להבין, מה הקשר בין הכפרה הנדרשת לאותה עיר שתכפר על אלפי שנים קדם – עד יציאת מצרים?

והסבר כזה מובא (על פי דבריו של המגיד רבי שבתי יודלביץ זצ"ל), שכאשר באים לדון אדם שעשה פעולה לא רצויה בכל ענין, אין לראות רק את הפעולה עצמה אלא גם הנסבות השונות שהביאו למעשה; יש לקחת בחשבון את הבית בו גדל, את הסביבה (- ברור שגב שגדל בבית של גנבים לא ידון כמי שגדל בבית של רבנים). כמו כן את מזגו החם במדה מסוימת ואלו באחרת הוא מתון יותר ועוד כהנה השלכות רבות וגורמים שונים שהביאו לאותו מעשה, ולכל דין ונדון יש להתחסס מכל הבטוי ולהחשיב הכל לזכות או חלילה לחובה.

ובהערת ביניים, על פי זה נבין את דבריו הקדושים של הלל (אבות ב"ב מ"ד), "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". מסבירים בספרים, שלעולם לא תגיע למקומו, שכן אין בידך את מכלול הגורמים שהביאוהו למצב זה שאמה חפץ לדון אותו בו. ועוד מסבירים, "עד שתגיע למקומו" הכוונה להקב"ה כפי שמכנים "המקום ברוך הוא" (עין בראשית רבה סח, ט), כלומר, רק הקב"ה יכול לדון את בני האדם, כי רק בידו כל המכלול והוא א"ל דעות וידע מחשבות וצופה כל הדורות, דברים שאין ביד שום בריאה אחרת מלבדו. לפי זה נבין מדוע יש לקחת במכלול המשפט גם

שנקלעו למקום זר, בעלי מקצוע שהגיעו לראשונה למקום עבודתם או בחורי ישיבה שבאו בפתחת הזמן ואדוות למילה טובה, לקבלת פנים מאירה, התקדמו בעבודתם, וגם לאחר שנים רבות זכרו את אותו אדם שפתח להם צהר מאיר לאותו שלב בחיים. כמו כן עובדות רבות הובאו בספרים על נכאי רוח שעמדו לשים קץ לחייהם ובעודם מתכננים את המעשה הנורא, זרק מישו לעברם מילת עדוד טובה שנסכה בהם רצון לחיים, הם נצלו את המילה הטובה ונצלו מאבוד נפשם התקדמו הלאה בחייהם ופעמים רבות התעלו למדרגות גבוהות הן בעבודת השם והן בחיי החברה.

עלינו להבין שלפנינו אדם שיש לו רגשות גם אם הוא מסתיר אותם בפני אחרים, מכל שכן כשמדבר ביהודי, בן של מלך מלכי המלכים, שאהוב הוא לפני הקב"ה מהמלאכים הקדושים והטהורים. הוכחה איתנה למעלת היהודי על המלאכים, נלמד מדברי חז"ל שפתחנו בו את המאמר "אמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים?" את פשר שאלתם של המלאכים, מסביר ב"צדוק לגר" (בחדושי, עין שם בענין זה עוד), שהיות ואין רשות למלאכי השרת לומר שירה עד שישראל אומרים שירה (חלין צא ע"ב. שם פרטים נוספים במעלת ישראל על המלאכים), ומשום שעם ישראל אינו אומר הלה בראש השנה וביום הכיפורים, מעכבים גם הם מלומר שירה (i) ולכן מתענינים מדוע לא אמרו ישראל שירה.

* ולענין אם הם רק מעכבים או מנועים לגמרי מלומר שירה, נעתיק מדברי ספר הקדוש "נרע שמשון" בפ'רשת אמור. "ראש השנה פ"ד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם מפני מה אין אומרים לפניך ישראל שירה בראש השנה וביום הכיפורים? אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה, עכ"ל. כ"ע מקשים מה איכפת להו למלאכים בזה? ותירץ בעל ע"י לפי דאיתא בחולין דף צ"ב שמלאכי השרת אין אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, ואם כן שואלים הטעם, למה אין ישראל אומרים, שזה גורם שגם הם אינם יכולים לומר, עכ"ל. אבל קשה דבערכין דף י"ד כתבו החוס' וז"ל אבל לא קאמר מ"מ אין אנו אומרים לפניך שירה, משמע שמלאכי השרת אומרים שירה אף בראש השנה ויום הכיפורים. ומכאן היה אומר ר"י שאין לדלג והחיות ישוררו וכרובים יפארו וכו', עכ"ל. אלא שבאמת קשה על התוספות ההיא דחולין שאין מלאכי השרת אומרים שירה עד שיאמרו ישראל. ויש לומר, דאיתא במדרש ע"פ "וקרא זה אל זה", שהמלאכים נוהגים כבוד זה לזה והקטון אומר לגדול להתחיל וזהו "ומקבלין דין מדין", כלומר מי שאומר השירה מקבל ההזמנה מחברו, ושם בחולין איתא, חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישאל מזכירין את השם לאחר ב' תיבות "שמע ישראל" ומלאכי השרת אחר ג' תיבות (קדוש, קדוש, קדוש - עין שם), ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה וכו', דמשמע ודאי שהטעם שאין מלאכי השרת אומרים שירה עד שיאמרו ישראל הוא מפני שישאל גדולים ממלאכי השרת ומלאכי השרת מכבדים אותם שיהיו הם תחילה, וזה ניחא ביום שאומרים שירה בין ישראל ובין המלאכים, אבל אם ישראל אינם אומרים שירה באותו יום אז שפיר שמלאכי השרת יכולים לומר הם, ומש"ה מתחלה היו רוצים להמתין שיאמרו ישראל

מאגר לנקודות זכות יקרות

ובפרט ובעקר כשביד היהודי לתקן את נפש וזולתו, שנוקפים לו נקודות זכות יקרות ביותר לדורי דורות. כשחברים נפגשים וראובן מספר לשמעון על השעור המתקין בשכונתו שמסב לו תענוג עילאי, מסיע לו להתמתן ממרוץ החיים, מעשיר אותו בידיעות וכו' וכו'. ובסופו של דבר (יתכן גם לאחר שנים) מחליט שמעון לקבוע עת לתורה וזכה לראובן לנקודות זכות במעשה זה. ואם כתוצאה מזה משנה שמעון את אורחות חייו לטובה, שכרו של ראובן גדל בהתאם. וכן בכל ענין, יהודי שהצליח להאיר לחברו מצוה ממצותיה של תורה, לעשותה או להמנע מלעבר עליה. וההפך ההפך, שהמחטיא את חברו נזקקים לו נקודות חובה, לדגמה, כששמעון מספר לראובן שהחליט לקבוע עתים לתורה וראובן מתחס לזה בזולל וכתוצאה מכך באחד הימים מתעצל שמעון ללכת לשעור תורה, ובין הסבות שמוצא לשכנע את עצמו שלא ללכת עולים גם דבריו של ראובן והם מכריעים שלא להשתתף בשעור. **ואם תפצים אנהו נקודות זכות, נשתדל לזכות בהם.**

זכרונות מלכיות ושופרות.

אמרו חז"ל (מסכת ראש השנה טז ע"א; לד ע"ב) "אמר רבה, אמר הקדוש ברוך הוא, אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות; מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם. זכרונות - כדי שיבא לפני זכרונכם לטובה, ובמה? בשופר".

ונראה לכך את הדברים עם האמור לעיל.

מלכיות - המלכת ה' ית' בעולם מתבטאת בקבלת על ובהחלטת לעשות את רצונו. והנה בנוגע למצות שבין אדם למקום קל לקבוע בלב שהפעלות נעשים מתוך פנה לעשות את רצון הבורא ית"ש ויותר נדרש מאתנו שאת המצות שבין אדם לחברו, שהשכל מחייב לנהג כך, נעשה רק בגלל שאנחנו עבדי המלך ועושים את מצותו. ונראה שפשוטם מקבל על עצמו שגם את המצות שבין אדם לחברו עושה משום שהקב"ה צוה עליהם, כדרך שמקנים מצות שבין אדם למקום, מתבטאת יותר המלכת השם בעולם. ולכן נתיחס בכבוד לזולת גם אם אינו דומה לנו ולו רק מתוך קבלת על המלך הגדול שאננו על כך. נזכר שבכך שנאיר פנים לזולת ונדבר טוב עליו נקים את מצות אהבת ישראל וכנסק ברמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא".

וכידוע, אין מלך בלא עם, וברב עם הדרת מלך. וכשנצטרף עוד יהודים לאבינו מלכנו - ללגיזנו של מלך, לאבינו שבשמים "למשכם בדברי שלום עד שיתחזרו לאיתן התורה" (לשון הרמב"ם פ"ג מהל' מרים ה"ג), בכך נוסף ונגביר מלוכה למלך מלכי המלכים הקב"ה - הממליך מלכים ולו המלוכה, והיתה להם המלוכה.

תחילה וכשרואים שישראל אינם אומרים אותה שואלים הטעם להקב"ה ולאחר שהשיב להם שישראל אינם יכולים לאומרה באותו יום אז אומרים הם שירה כדברי התוספות דערכין הנ"ל.

זכרונות - הקב"ה זוכר כל פרט הנעשה בבריאה מימי עולם, ובנסח התפלה (מוסף לראש השנה) "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית, כי אין שכחה לפני כסא כבודך, ואין נסתר מנגד עיניך" וכו' - כפי שמוכח בהמשך התפלה.

וכאמור, הקב"ה בדינו מתיחס מהשורש שבשורש המעשה גם כשמדבר באלפים רבים של שנים - הכל נלקח בחשבון. לפיכך נשתדל להמליך את חברנו, לרומם את רוחו, להביאו לקרבת אלוקים, שכאמור כל אלו פועלים בנפשו מסיעים וממריצים להצלחת חייו - חיי העולם הזה וחי העולם הבא, ובכך נזכר לטובה לפני הקב"ה בעת שיעלה זכרוננו של אותו חבר שכתוצאה ממלות העדוד רוח לו.

שופרות - לאחר הקביעה שתקיעת שופר היא גזירת מלך (כמוכח שם בגמרא - "רחמנא אמר תקעו"), נתנו חז"ל טעמים שונים בענין, ובמסכת ראש השנה שם מובא "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכר לכם עקדת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני". ובמדרש תהלים (מזמור פא) "אמר ר' ברכיה בשם רבי אבא, שפרו מעשיכם וחדשו מעשיכם. ומה שופר זה תוקע מזה ומוציא מזה, כך כל קטגורין שבעולם מקטרגין לפני, אני שומע מזה ומוציא מזה. הוי, תקעו בחדש שופר". ונראה לקשר בין שפרו מעשיכם לזה שהקב"ה לא מקבל את דברי המקטרגים על פי דברי ה"חפץ חיים" זיע"א בספרו "שמירת הלשון" (ח"א שער הזכירה פרק ב) "...דכלל הוא בכל הענינים, מדה כנגד מדה. ולכן כמו שהאדם כובש את עצמו וכולם פיו מלדבר דברי גנות על חברו ולעורר מדנים עליו, כן למעלה אין המקטרג יכול לפתח פיו לדבר קטגוריא" (וההפך ההפך, רחמנא ליצול, עין שם ובוז"ק פ"ר פקודי דף רס"ד ע"ב).

מי הוא המאשר ביותר ביום הדין?

ועל אף שאדם בתוך תוכו מעדיף לשבח את חברו מלספר בגנותו, ולו מהטעם שהוא עצמו מעדיף שישבחוהו מאשר שיגנוהו, וכמו כן, אדם שלשונו רגילה לדבר טוב הוא אהוב על חבריו ועדיף לו להיות אהוב מאשר שנוי, עם זאת, כמו שלכל דבר טוב, גם בענינים אלו נדרש התאמצות.

ועל גדל מעלת המתאמץ לעשות רצון אבינו שבשמים, נאמר במוסף לראש השנה - שהוא מהתפלות החשובות ביותר בשנה "אשרי איש שלא ישכח וכן אדם יתאמץ בה, כי דורשיו לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בה" וכו'.

נזכר את דברי חז"ל בירושלמי, שהובאו בטור (ארח חיים סימן תקפא) "אמר רבי סימון פתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' תנינא ור' יהושע אומרים איוו אמה כאמה זו שידעת אופיה של אלהיה, פ"י מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים וכו' לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינו כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים וכו' ואוכלין ושותין ושמןין בראש השנה לפי שידעין שהקב"ה יעשה להם נס", וכו' עין שם. השם יתעלה יזכנו לעשות את כל מצותיו. ונזכר לשנה ולשנים טובות ומברכות חיים מאשרים לנו ולכל בית ישראל אמן כן יהי רצון.

משיחת אהד המגידים שליט"א, הגיש משה אליהו ש.